

KULTURMINNER

GRUPPE:

10.3

SANDEFJORD

Utgitt av SANDAR HISTORIELAG, Sandefjord

Våren 2012

BJØRN HOELSETH

SANDAR OG SANDEFJORD SKYTTERLAG

Dannelsen av skytterlag her i landet hadde som bakteppe de urolige tidene i annen halvdel av 1800-tallet. Det var et europeisk fenomen som kan føres tilbake til februar-revolusjonen i Frankrike i 1848. Flere land fikk sine "skydeselskaper", også som ledd i radikal demokratiutvikling.

Den første formannen i Sandar Skytterlag var Joh. Christensen. Han ledet skytterlaget fra 1879 til 1880.

I Norge fikk skytterbevegelsen et voldsomt oppsving under striden om parlamentarismen på 1880-tallet, og senere da konsulatsak og vetostrid ledet frem til unionsoppløsningen i 1905. "Folkevæbningssamlagene er som et nyt styrkebælte om Norges land", skrev Verdens Gang i november 1882. Det går igjen i alle lagenes

formålsparagrafer at hensikten var "å danne dyktige fædrelandsforsvarere". Og ikke bare det: For å kunne være en utholdende fedrelandsforsvarer, var det nødvendig å drive legemsøvelser, altså gymnastikk og styrketrening. I 1861 sendte en gruppe initiativtagere ut et opprop om å danne en "Centralforening for udbredelse av legemsøvelser og vaabenbrug". Den fikk etter kort tid ganske stor oppslutning over hele landet. Mange offiserer satt i ledelsen, slik at det var en praktisk-militær utdanning det ble satset på. Utgangspunktet var Grunnlovens pålegg om personlig og almen verneplikt. Og Centralforeningen mente man måtte starte med unge gutter alt i skoletiden. På skolene skulle de øve seg i lettere våpenbruk og ikke minst bli vant til å utføre befalinger, ordrer. Da ville overgangen til "moene" og ekserserplassene under verneplikten senere bli lettere.

Sandefjord skytterlag stiftes

De første protokollene fra skytterlagets virksomhet mangler. De gikk tapt i en bybrann i byens sentrum i 1915. De bevarte protokollene er fra 1904 og utover. Men i forbindelse med 80 årsjubileet i 1959 dro et medlem av laget, Reidar Hjertås, inn til Universitetsbiblioteket i Oslo for å gå igjennom årgangene til Sandefjords Tidende, og på den måten har man lyktes i å rekonstruere lagets første år.

Det må ha vært en eller annen form for organisert skyting flere år før skytterlaget ble formelt dannet, for en annonse i 1874 inviterer til premieskyting på Hunsrød 12. juli. I 1878, også den 12. juli, ble det avholdt premieskyting på gården Vesta. Premien var lommeur! Konkurransen fortsatte 3. og 10. august samme sted. 15. september var det invitert til dannelse av et skytterselskap, men det ser ikke ut til at det ble noe av, for referat og flere opplysninger mangler. Men så, den 21. mai 1879 sto tre av byens borgere frem i en annonse og oppfordret "venner av skyttersaken" til å undertegne på en liste utlagt på Telegrafkontoret. De tre var Joh. Christensen, A.S. Rasmussen og J.A. Sannerud.

"Skyteskole" for unge gutter

Nå var tydelig alt i gjenge, for de nærmeste årene kom det jevnt og trutt annonser eller referater fra og om Sandefjord og omegns skytterlag. Det antas at laget ble stiftet i mai eller juni 1879. 6. juli ble det arrangert skarpskyting, og 22. desember ble det avholdt generalforsamling på Hotell Kong Carl. 20. april 1880 oppfordres nye medlemmer til å tegne seg på en liste hos viseformannen, R. O. Andersen.

20. august det året står følgende notis: "Konfirmerede gutter og yngre menn der ikke er over udskrivningsalderen og ikke før har tilegnet seg nogen øvelse i rifleskytning, opfordres til snarest mulig at tegne sig som elever av skydeskolen på liste der er udlagt hos kjøbm. R. O. Andersen. Skolens plan ligger samme steds til eftersyn." Undertegnet av Joh. Christensen. Ifølge et referat fra premieskyting samme år ble det skutt på 250 alen hold mot "normalskiver". Avslutningen på sesongen 1880 var 17. oktober.

Referatet fra generalforsamlingen i 1881 viste at laget hadde 44 aktive medlemmer. Slik kan man følge lagets virksomhet utover i 1880-årene. Skytebanen på Moe blir jevnlig nevnt. Lokallaget var i tillegg til å tilhøre Centralforeningen også medlem av "amtskytterlaget" og sendte representanter til dets sammenkomster. Jarlsberg og Laurvigs Amtskytterlagsselskab er nevnt i mars 1882 i Sandefjords Tidende. Senere er fylkeslaget kalt "forening" eller bare "amtslaget".

Fare for nedleggelse

Aktiviteten varierer fra år til år, i enkelte perioder har virksomheten ligget omtrent helt nede. I 1883 står det en notis i avisen om at "De av skytterlagets venner bedes møte i aften i Heidemarks Hotell for å drøfte om laget skal fortsette sine øvelser eller bliver at ophøre". Blant rekrutteringsmetodene ser vi at festlig lag var mye benyttet. I 1883, da skytterlagets nye fane skulle avsløres, ble så vel aktive som passive medlemmer innbudt til Hotel Kong Carl for et glass punsj. Som avslutning på skytesesongen i 1883 marsjerte 25 av lagets aktive skyttere "fra byens Øvre Torv (som vel var Stenstorvet eller nå Hvidts plass) med den nyinnviede fane og et leid musikkorps op til skytebanen ledsaget av stedets sangforening". Generalforsamlingen for 1883 ble avholdt 23. februar på Kong Carl, og senere samme år ble det bekjentgjort skyteøvelser flere

ganger. De ble gjerne holdt på søndager, den eneste ukedagen folk hadde fri. Moe var stadig stedet der skytebanen lå. Protokollene inneholder nøyaktige opplysninger om skytternes prestasjoner, antall skudd osv. Svært mange var aktive.

Sterke motsetninger

Fra tidlig på 1880-tallet ser vi økende politiske spenninger slå ut også i skytterbevegelsen. Nå kommer de nye "folkevæbningssamlagene" for fullt. Det var en radikal bevegelse som først og fremst støttet Johan Sverdrup og innføring av parlamentarisme. Medlemmene var gjerne Venstre-tilhengere som ville svekke svenskekongens makt. Centralforeningen ble oppfattet som for "Kongelig", ikke folkelig og nasjonal nok. Skytterlagene i foreningen lærte ikke opp praktiske skyttere, men "kunstskyttere" som så som sin største oppgave å kunne dingle med sølvmedaljer på samme måten som andre kongelige utmerkelsestegn, ble det hevdet fra den radikale opposisjonen. Så da Sandar skytterlag (opprinnelig kalt Sandehærreds Skytterlag) ble stiftet i 1884 på Lingelem gård med redaktør Julius From som initiativtaker og første formann, brukte stiftelsesmøtet ikke mye tid på å bestemme seg for hvilken riksförening man ville tilhøre. Selv om Centralforeningen forærte nye skytterlag gratis rifler, mente møtets store flertall at foreningen var for "høyrevridd" og stemte for å søke medlemskap i folkevæbningssamlaget. From "ville ikke være med på at søge hjælp hos nogen der havde en anden politisk anskuelse enn den lagets majoritet – ja, han turde tro hele laget, havde". De aller fleste kommende skyttere i laget var bønder – og Venstrefolk. Møtet besluttet enstemmig å søke opptak i Vestfold folkevæbningssamlag.

Samling og samarbeid

Også dette nye skytterlaget hadde til formål å "virke for udbredelse av tidsmæssige våben og folkets oplæring i våbenbrug". Man viste til Grunnlovens paragraf 109 om at "enhver norsk borger skal være en vaabendyktig mand". På et tidspunkt da striden om parlamentarismen og unionsspørsmålet sto på sitt høyeste, telte denne radikale delen av skytterbevegelsen 400 skytterlag og 20.000 skyttere på landsbasis. "Parlamentets hær" ble de kalt. Medlemmene så på seg selv som det parlamentariske demokratiets forsvare, mot kongemakt og svensk overhøyhet.

Polariseringen innen skytterbevegelsen varte imidlertid ikke så lenge. Da striden om parlamentarismen var over, falt gemyttene til ro. I 1893 fant en viktig omorganisering sted, da Det frivillige skyttervesen og folkevæbningssamlagenes fellesstyre ble erstattet av Norges Skytterstyre. Centralforeningen og dets lag sluttet seg også til det riksdekkende og samlende skytterstyre. I 1892 hadde Stortinget fastsatt bestemmelser for ordningen av det frivillige skyttervesen, og dette ble lojalt fulgt opp av alle. Dermed sto skytterbevegelsen samlet da unionsstriden blusset opp igjen i årene før 1905. Gamle politiske motsetninger ble lagt til side. Det er betegnende at kritikken fra folkevæbningssamlagene mot "medaljeskytterne" i Centralforeningen snart forstummet. Også disse lagene innførte meget raskt premier, pokaler, medaljer og hederstegn som oppmuntring og incitament.

Skytterlagets formaal er i fædrelandets interesse at give enhver mand og kvinde adgang til at øve seg i vaabenbrug.

(Sandefjord og omegns skytterlags formålsparagraf, vedtatt 16. august 1895)

Fortsatt er det nok slik at medlemmer i skytterlag ser på seg selv som forsvarsinteresserte. Men i dag er denne siden av saken kommet mer i bakgrunnen. Skyting er blitt en idrettsgren, en nøytral folkesport på linje med andre. Når vi ser skiskytterne våre utfolde seg i mesterskap, er det få, om noen, som tenker "militært". Det er bedre å skyte på en blink enn mot mennesker.

Formenn i Sandefjord skytterlag 1879 - 1963

Joh. Christensen
1879-80

Olav Gogstad
1881-82

Nikolay Olsen
1883

R.O. Andersen
1884-85

M. Skedsmo
1886-89

C.A. Iversen
1890-92

Windahl
1895-96

Martin Larsen
1898

A.F.Eriksen
1899

P. Buurul
1900-07

Anders Skorge
1908-11

Olav Steinseth
1912-15, 1917

Ole Aug. Olsen
1916

Hans M. Bredvei
1918-36

Thv. Rannestad
1937-38

Sig. Andersen
1939

Martinius Kval
1940-47

A. Skuggedahl
1948

Reidar Hjertaas
1949-50

Ottar Gåsholt
1951-53

Dagfinn Vang
1954-58

Leif M. Jacobsen
1959-60, 1963

Trygve Gulliksen
1962